

SİYASET, EKONOMİ ve YÖNETİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

RESEARCH JOURNAL OF POLITICS, ECONOMICS AND MANAGEMENT

October 2017, Vol:5, Issue:4

Ekim 2017, Cilt:5, Sayı:4

P-ISSN: 2147-6071

E-ISSN: 2147-7035

Journal homepage: www.siyasetekonomiyonetim.org

Türkiye’de Metropolen Alanların İç İç Geçmesi Sorunu ve Bölgesel Yönetim Üzerine Bir Model Önerisi

The Problem of Intermingling of Metropolitan Areas In Turkey and Proposition of A Regional Administration Model

Yrd. Doç. Dr. Burak Hamza ERYİĞİT

Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yerel Yönetimler Bölümü, burakhamzaster@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.25272/j.2147-7035.2017.5.4.09>

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Article History:

Geliş 30 Haziran 2017
Düzeltilme Geliş 24 Eylül 2017
Kabul 25 Eylül 2017

Anahtar Kelimeler:

Metropolen Alan, Metropolen Yönetim, Bölgesel Yönetim

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

Dünyada kapitalist üretim bölüşüm ilişkilerinin geliştiği bölgelerde çok hızlı şekilde şehirleşmenin söz konusu olduğu söylenebilir. Türkiye’de de öncelikle jeopolitik açıdan ticaret yolları ya da geçiş yolları üzerinde bulunan alanların çok hızlı bir biçimde şehirleşmeye başladığı bilinmektedir. Ne var ki bu kapsamda ağırlıklı olarak ön plana çıkan bölge Marmara Bölgesi olmuştur. Marmara Bölgesi’nde coğrafi, iktisadi ve siyasal süreçlerin bir sonucu olarak tek hâkim kent yaklaşımını andıracak şekilde İstanbul’un ön plana çıktığı ve uzun süre bu rolünü sürdürdüğü gözlenmiştir. Ardından tek hâkim kentin göstermiş olduğu reflekslere uygun şekilde belli bir doyumun ardından çevreye doğru yayılan hızlı şehirleşme hareketleri bir süre sonra bölgesel düzlemde metropolen alanların gelişmesine ve sınırların iç içe geçmesine neden olmuştur.

Türkiye’de şehirlerin birbirleri ile fazlaca iç içe geçmesi sonucu ortaya çıkan olumsuzlukların etkin şekilde giderilmesine dönük metropolen alanların yönetimine dair 1984 yılında 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu devreye sokulmuştur. Böylece metropolenleşen alanlarda birbirini özellikle olumsuz dışsallıklar ile etkileyen şehirlerin kamu tercihi ve yönetim yaklaşımını ile yapılandırılmış bir üst yönetsel organizasyon kurgusu içerisinde yönetilebilir boyutta taşınması sağlanmıştır. Zamanla bölgesel düzlemde oluşan metropolen alanların sınırları birbirleri ile iç içe geçmeye başlamış ve bu sefer metropolen alanların uygulamaları birbirleri açısından olumsuz dışsallıklar üretmeye başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı Kuzey Marmara boyunca gelişen metropolen alanların sınırları açısından birbirleriyle iç içe geçmesinin meydana getirdiği sorunların aşılabilmesi için bölgesel düzeyde bir üst organizasyon olarak bölgesel yönetim uygulamasına ihtiyaç olup olmadığına cevap aramaktır. Çalışmanın kapsamını bölge yönetimleri düzleminde Marmara Bölgesi ve özellikle Kuzey Marmara boyunca gelişen metropolen alanlar oluşturmaktadır. Bu çalışmada Kuzey Marmara Bölgesi’nde gelişen metropolen alanlar için bir üst organizasyon olarak bölge yönetimi modeline ihtiyaç olup olmadığının tespitine dair yöntem olarak arşiv araştırması ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde Kuzey Marmara Bölgesi’nde yer alan Tekirdağ, İstanbul, İzmit ve Sakarya metropolen alanlarını içine alan bir bölge yönetiminin kurulmasının siyasi, idari, iktisadi ve toplumsal boyutta pozitif sonuçlar verebileceği sonucuna varılmıştır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received 30 June 2017
Received in revised form 24 September 2017
Accepted 25 September 2017

Keywords:

Metropolen Areas, Metropolen Administration, Regional Administration

© 2017 PESA All rights reserved

In areas where capitalist production and distribution relations predominate in the world, urbanization is observed to be happening pretty fast. Likewise in Turkey, geopolitically significant areas such as trade routes and transition ways began to urbanize swiftly. In this regard, the Marmara Region is the leading region that has urbanized fast and heavily. As a result of geographical, economic and political processes in the Marmara Region, Istanbul is observed to be the prominent city and still claims its place, reminding us of the one-dominant-city approach. Following a level of saturation in compliance with reflexes expected of a one-dominant-city, urbanization movements expanded through its whereabouts, resulting in the enlarging of metropolitan areas and intermingling of city borders. In order to compensate for the disadvantages brought about by the over-intermingling of cities in Turkey, Metropolitan City Law no. 3030 was passed in 1984 as to the administration of metropolitan areas. Thus, according to their respective public choices and governance approaches, different cities that affect each other especially with negative externalities in metropolitan-like areas, were taken to a superior governmental organizational setup, enabling manageability. In time, regional metropolitan areas also began intermingling with each other and the same problem of constituting negative externalities for each other appeared. This work is looking for an answer to the question whether a regional administration model is required or not in order to overcome the problems arising from the intermingling of metropolitan areas through North Marmara. The scope of this work includes the metropolitan areas in the Marmara Region and especially North Marmara pertaining to area administrations.

This work has been composed based on the methods of archive research and content analysis in order to determine whether a regional administration model is required as a superior organization for metropolitan areas in the North Marmara Region. In conclusion, research has shown that the establishment of a regional administration for the metropolitan areas in such cities in the North Marmara Region as Tekirdağ, İstanbul, İzmit and Sakarya could actually benefit political, administrative, economic and social life.

GİRİŞ

Türkiye’de metropoliten alanların oluşumu ve gelişimine ilk olarak kapitalist üretim bölüşüm ilişkilerine paralel ticaretin geliştiği ve yönetildiği alanlarda rastlamak mümkündür. Bu kapsamda Weberyen savunu üzerinden Kuzey Batı Avrupa’da gelişmeye başladığı iddia edilen kapitalizm olgusu, Türkiye’de de ilk olarak Kuzey Batı ekseninde Marmara Bölgesi’nde geliştiği söylenebilir. Yine ticaret yolları üzerinde bulunan şehirlerde de kapitalist üretim bölüşüm ilişkilerinin daha hızlı geliştiği ve bu alanların çok hızlı nüfus artışı ile karşı karşıya kaldığı gözlenmiştir.

Türkiye’de çok partili hayata geçiş ile birlikte bahsi geçen bölgenin aşırı nüfus artışına ve yerleşim merkezlerinin mekânsal büyümesine paralel şehirlerin iç içe geçmeleri ile ortaya çıkan yönetilemezlik sorununun aşılmasına dönük gerek merkezi yönetim ve gerekse yerel yönetimler tarafından çeşitli kanun taslakları ve raporlar hazırlanmış fakat bunlar 1980’lerin başına kadar uygulamaya girememiştir. Devam eden süreçte 1982 Anayasası’nın metropoliten alanların yönetimine dair farklı yönetim biçimlerinin getirilebileceği yönündeki düzenlemesi ve ardından metropoliten alanların yönetimine dair çıkartılan kanun ile birlikte metropoliten alanların sorunlarının yönetimi kolaylaşmıştır. Fakat zaman içinde metropoliten alanlar çevresel, siyasi, idari, iktisadi, toplumsal bir çok sorun üretmiş ve bu sorunların çözüme kavuşturulması için 2000’li yılların başından günümüze sürekli yeni reformlar devreye sokulmuştur.

1950 li yıllardan 1980 li yıllara Türkiye’nin Kuzey Batı ekseninde artan nüfus şehirlerin aşırı büyümesi ve iç içe geçmesi sonucunu üretmiş ve ortaya çıkan olumsuz dışsallıkların gereği gibi yönetilebilmesi için büyükşehir belediye yönetimi uygulamasına geçilmiştir. Fakat 1990’lardan günümüze bahsi geçen coğrafya üzerinde bu sefer metropolitenleşen alanların iç içe geçerek megapollerin oluşması durumu söz konusu olmuştur. Kuzey Marmara boyunca uzanan bölgede daha önce şehirlerin iç içe geçmesi sonucunda ortaya çıkan metropoliten yönetim ihtiyacı bugün metropoliten alanların iç içe geçmeye başlaması ile yeni ve başka bir ihtiyacı üretmiştir. Bu çalışmada bahsi geçen alanda oluşan megapolleşmenin yönetilebilmesi için bir model önerisi geliştirilmeye çalışılmıştır.

1. Metropoliten Alanlar ve Yönetimsel Boyutun Gelişimi

Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde yerel yönetim mantalitesinin gelişim süreci hakkında bir değerlendirme yapıldığında temelde iki olgu gözlenmekte olup; bunlardan birincisi 1930 yılına kadar geçen dönemde Osmanlı Devleti’nden devralınan yerel yönetim düzeninin güncellenmesi ve bir diğeri ise, 1930 yılından sonra başta belediye kanunu olmak üzere yapılan hukuki düzenlemelerle Cumhuriyet dönemi belediyeciliğinin inşa edilmesi gayretidir (Oktay, 2008: 151). Merkezi yönetim bu süreçte 1950’lere değin tarım ürünlerinden aşarın kaldırılması, köy enstitüleri, halkevleri, vb. gibi köylüyü köyünde tutmaya dönük önemli çabalar göstermiştir (Keleş, 2012: 221). Aynı dönemde yeni devletin kurumsallaşabilmesi için eski devletin başkenti ihmal edilmiş olsa da 1946 yılında çok partili hayata geçilmesi ile birlikte artık eski başkent ve Kuzey Marmara bölgesi için yeni bir milat başlamıştır.

Marmara Bölgesi özellikle 1940’ların ikinci yarısında başlayan batı liberalizmine eklenme çabaları ve 1950’lerden sonra baş gösteren sanayileşme hareketleri içerisinde önemli sayılabilecek siyasi, sosyolojik, iktisadi ve yönetsel dönüşümle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemden sonra köyden kente göç hızlanmış, plansız şehirleşme ve sanayileşme, çevre kirliliği, gecekondulaşma, informel sektörlerde genişleme ve marjinal sektörlerde yığılma gibi durumlar belirlemiştir (Eryiğit, 2015: 53). Bu noktada 1950’lere kadar kozmopolit bir Doğu Akdeniz/Osmanlı şehri olan İstanbul, Menderes döneminde ulusal bir metropol görüntüsü kazandı (Boysan, 1990: 234). Özellikle köylüyü köyünde tutmaya dönük politikalarından 1950’lerden sonra vazgeçilmesi Kuzey Marmara Bölgesi’ne dolayısıyla İstanbul’a doğru güçlü göç hareketlerinin başlamasına neden oldu.

1956 yılında İstanbul’da vilayet yönetimi ile belediye yönetimi birbirinden ayrılmıştır. 1963 yılında ise belediye organlarının seçimine ilişkin yeni düzenlemeler getirilmiş ve başkanların merkezi yönetim tarafından onaylanması işlemine son verilmiştir. Ardından 1965 yılında 1970 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Ankara, İstanbul ve İzmir şehirlerinin nazım imar planlarının hazırlanması işinin İmar ve İskan Bakanlığı’nda kurulacak Özel Nazım Plan Bürolarına verilmesi kabul edilmiştir (Alada, 129-131).

Yine 1970’li yıllar boyunca büyük yerleşim yerlerinin yönetimine dair kanun tasarıları hazırlanmış fakat uygulamaya sokulamamıştır. Aynı dönemler içerisinde yerel yönetimler de Kuzey Batı Anadolu’da aşırı büyüyen şehirlerin bölgesel anlamda oluşturduğu çevresel sorunların aşılabilmesi için Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği kurulmuştur. Bu birlik özellikle bahsi geçen bölgede şehirlerin çok fazla birbirlerine yaklaşması ve iç içe geçmesinin ortaya koyduğu sorunları giderebilmek için metropolitan alan yönetimine dair kanun tasarıları hazırlamıştır. Marmara Bölgesi’nde özellikle İstanbul’da şehirlerin birbirleriyle iç içe geçmeleri metropolitanleşen alanların yönetimini güçlendirmeye başlamıştır. 1980 askeri darbesinin ardından askeri yönetim metropolitan alanların yönetiminde reform yaklaşımını öncelleyen bir mantalite ile metropolitanleşen bölgelerin çevresinde kalan küçük ölçekli yerel yönetim birimlerini ana belediyelere bağlanması hakkında bir kanun uygulamaya koymuştur. 1982 Anayasası’nın 127. Maddesinde büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirilebileceği yönündeki düzenlemeye uygun olarak 1984 yılında 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun devreye girmesi ile metropolitan alanların ürettiği sorunların çözümüne yönelik yönetim kurgusu oluşmaya başlamıştır.

Bu bağlamda 1984 yılında İstanbul, İzmir ve Ankara; 1986 yılında Adana; 1987 yılında Bursa, Konya, Gaziantep; 1988 yılında Kayseri; 1993 yılında Samsun, Diyarbakır, Erzurum, İzmit (Kocaeli), Eskişehir, Mersin ve Antalya; 2000 yılında da Sakarya (Adapazarı) Belediyeleri; büyükşehir belediyelerine dönüştürülmüştür (Ökmen ve Arslan, 2014: 88).

2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu devreye koyulmuş ve hemen ardından reform yaklaşımı üzerinden 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uygulamaya girmiştir. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun ile 16 olan büyükşehir belediyesi sayısı 30’a yükselmiş ve Kuzey Marmara çizisinde İstanbul’un batısında bulunan Tekirdağ’da büyükşehir belediyesi kurulmuştur. 6360 sayılı kanunun büyükşehir olarak düzenlediği diğer iller ise; (madde: 1) Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, K. Maraş, Mardin, Malatya, Manisa, Muğla, Ordu, Trabzon, Şanlıurfa, ve Van şeklinde sıralanabilir.

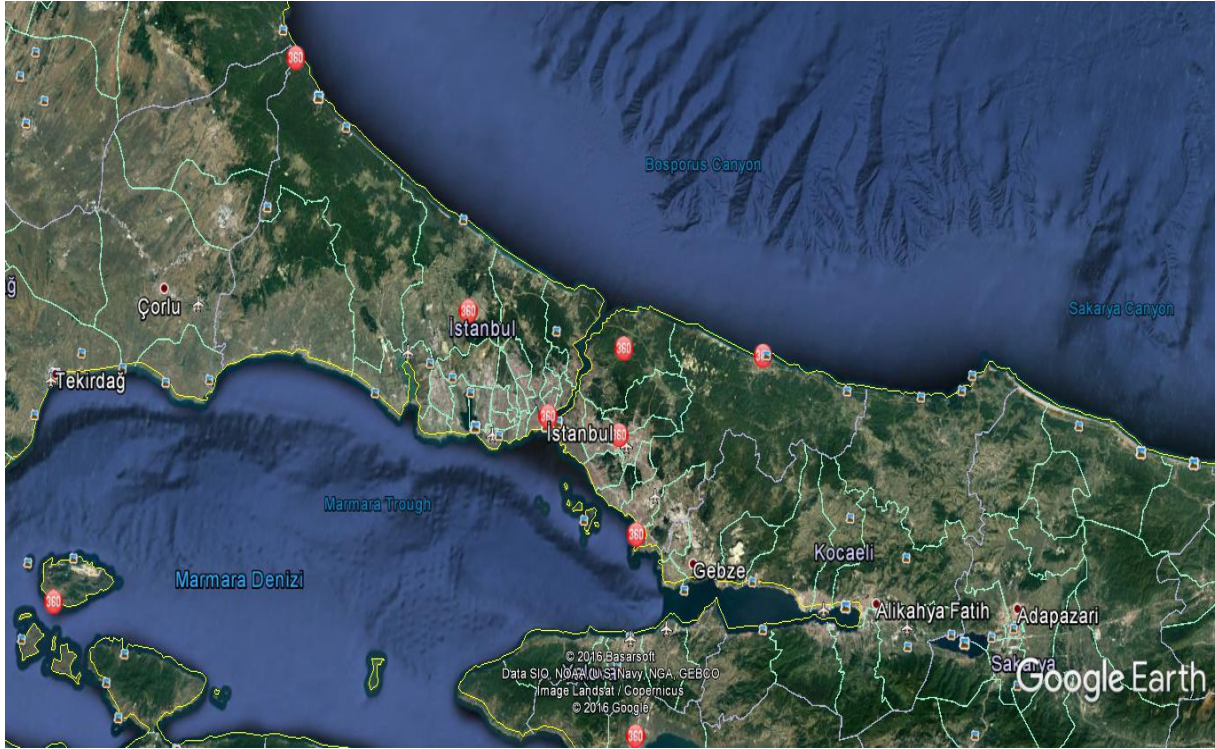
Özellikle 2008 yılında kabul edilen 5747 sayılı Kanun ve 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı kanun, metropolitan alanların yönetimine dair reform kuramını öncelleyerek yönetişim anlayışını da içerecek şekilde bahsi geçen alanların yönetimine dair yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu düzenlemeler ile büyükşehir, şehir, kasaba, köy mantığına dayanan yerel yönetim kurgusu terkedilerek şehir ve büyükşehir mantalitesine yaslanan iki kademeli yerel yönetim modeline geçilmiştir.

2. Kuzey Marmara Bölgesi’nde Metropolitan Alanların Mevcut Durumu ve Bölgeselleşme Olgusu

Günümüzde büyük ölçekli yerleşim yerleri “metropol” ya da “metropol kent” olarak adlandırılmakta ve bu yerleşmelerin bulunduğu alan “metropolitan alan” olarak tarif edilirken idari anlamda bulunduğu ülke içerisindeki tasnifi “metropolitan bölge” olarak tanımlanmaktadır. (Oktay, 2016: 52). Kuzey Marmara Bölgesi içerisinde İstanbul, Jefferson’un ortaya koyduğu tek hakim şehir mantalitesine yakın bir gelişim göstermiştir. İlk olarak ülkenin tüm kaynaklarını kendisine çeken 1950’lerden 1970’lere kadar tek hakim kent görüntüsü oluşturan İstanbul, 1970’lerden sonra bahsi geçen kaynakların çevreye doğru desantralize edilmesi ile birlikte civarda yeni büyük merkezlerin oluşmasına imkan sunmuştur. Bu minvalde günümüze gelen süreçte ilk önceleri Gebze, Dilovası, Çorlu ekseninde kendisini gösteren desantralizasyon bugün güneyde Bozüyük’ten doğuda Düzce’ye ve batıda Tekirdağ’a ulaşmıştır.

Birden fazla metropol kentin genişlemek suretiyle birbirleri ile birleşmesi ile oluşan büyük alan ise megapol olarak adlandırılmaktadır (Oktay, 2016: 53). Bu bağlamda Kuzey Marmara Bölgesi’ne bakıldığında:

Fotoğraf 1: Kuzey Marmara Bölgesel Gelişiminin Uydudan Görünümü

Kuzey Marmara Megapol alanında iki metropolün Tekirdağ, Çorlu, Marmara Ereğlisi, Çatalca ve Silivri eksenli bir bütünleşmesinin yanında Tuzla ve Gebze'nin birleştiği ve Dilovası üzerinden Hereke ile birlikte Körfezi içine alan güçlü bir yakınlaşmanın olduğu; ayrıca gerek deniz seferleri ve gerekse Osmangazi Köprüsü'nün devreye girmesi ile birlikte Yalova'nın kuzey yerleşim alanlarının İstanbul ile güçlü ilişkiler geliştirdiği ve güney bölgesinde Yer alan Armutlu çizgisinin Bursa'nın mücavir alanı gibi belirlediği, İzmit'in otoban güzergahı üzerinde Sapanca ile bütünleştiği ve bu bütünleşmenin doğuda Akyazı, Hendek eksenine kadar güçlü şekilde devam ettiği söylenebilir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre İstanbul'un 2000'lerin başında 11 milyon civarında olan nüfusu 2016 verilerine göre 15 Milyon'a yaklaşmıştır. Aynı şekilde 2000'lerin başında 1 Milyon civarı nüfusa sahip Kocaeli'nin yaklaşık 2016'da 2 milyona; 2000'lerin başında 750 bin civarı nüfusa sahip Sakarya'nın yine 2016'da yaklaşık 2 milyona ve 2000'lerin başında 500 bin civarı nüfusa sahip Tekirdağ'ın 2016'da yaklaşık 1 milyon nüfusa ulaştığı gözlenmektedir.

Bu kadar hızlı gelişen metropoliten alanların yukarıda da görüldüğü gibi artık aralarındaki sınırların ortadan kalkarak iç içe geçiyor olmaları beraberinde çevre, ulaşım ve yerleşme başta olmak üzere idari, siyasi, toplumsal ve hukuki birçok sorunu beraberinde getirmektedir. 1980'lerin başında şehirlerin birbirine çok yaklaşması neticesinde ortaya çıkan sorunların giderilebilmesi için metropoliten alanların yönetimine dair "Büyükşehir Belediyesi Kanunu" uygulamaya girmiştir. Bugün metropollerin iç içe geçmeye başlaması ile ortaya çıkan sorunların güçlü bir biçimde belirmeden proaktif hareket ederek yeni bir yönetsel yapılanmaya gidilmesi gerekmektedir.

3. Kuzey Marmara Bölgesi Megapol Alanı ve Bir Model Önerisi

Bölgeler çeşitli şekillerde amaçlarına göre nitelendirilmiştir. Kendini oluşturan her birimin özelliklerinin benzer olduğu homojen yerlere türdeş bölge; bir yerleşmeler kademelenmesi içinde, birbirine bağlı kutuplaşmış yerleşme kümelerini içeren, öğeleri arasında işlevsel ilişkiler bulunan ve büyük kent, orta büyüklükteki kent, kasaba ve köy gibi yerleşmelerin hızlandığı yerlere kutuplaşmış bölge ve ekonomik kalkınma planlarının uygulanmasını kolaylaştırmak ve bunlarla ilgili ekonomik kararlar arasında birlik, bütünlük, uyum ve eşgüdüm sağlamak amacıyla tanımlanmış alanlara planlama bölgesi denilmektedir (Keleş, 2012: 309-310).

Bugün Kuzey Marmara Bölgesi’nde yer alan Sakarya, Kocaeli, İstanbul ve Tekirdağ ekseninde metropolitan bölge olarak adlandırılabilir ve birbirine bağlı kutuplaşmış yerleşme kümelerini içermesi nedeniyle bunlar arasında birlik, bütünlük, uyum ve eşgüdümü sağlamak amacıyla ortak bir planlama bölgesi ihtiyacından söz edilebilir. Nitekim Kuzey Marmara Bölgesi’ndeki gelişimin ve bütünleşmenin farkına çok önceden vararak mekânsal planlamanın sınırını Büyükçekmece’den Sakarya’ya kadar geniş tutulması gerektiğini savunan mimarlar da söz konusu olmuştur.

Ne var ki, 1958 yılında davet edilen İtalyan Mimar Luigi Piccinato, İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü’nce İstanbul Metropolitan Alanı planlama çalışmalarında görev almıştır ve 1970’lerin başında bu sefer İmar ve İskan Bakanlığı’nın Bölge Planlama Bürosu’na danışmanlık yapmak üzere tekrar çağırılmıştır (İTO, 1994: 27-29). İstanbul’un sanayi şehri olarak değil, idari, kültürel, iktisadi ve ticari bir merkez olarak gelişmesinin planlamada öncelikle üzerinde durulması gereken hususlar olduğunu ileri sürmüştür. Piccinato, planlamada İstanbul Belediyesi sınırları göz önünde bulundurulacak hareket edilmesinin yanlış olduğunu belirterek, Büyükçekmece’den Sakarya’ya kadar uzanan bir coğrafi sahada inceleme ve analizler yapmıştır (Tezer ve Gülersoy, 1996: 178’den akt: Bozdoğan, 2011: 144-145).

Görüldüğü gibi tek hakim kent tezine uygun şekilde Piccinato’nun da öngördüğü şekilde İstanbul’un civarındaki merkezler zaman içinde çok hızlı gelişim göstererek başta çevre, ulaşım, altyapı olmak üzere idari, iktisadi bir çok yönden olumsuz dışsallıklar meydana getirerek etkileyebilme kapasitesine sahip metropoller haline gelmiştir.

Önceleri Marmara Denizi çevresinde 1950’lerde başlayan ve 1970’lerde hızlanarak devam eden hızlı şehirleşmenin çevresel anlamda ortaya koyduğu olumsuz dışsallıkları ortadan kaldırmak için belediyelerin kendi aralarında bir araya gelerek Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği adında bir birlik kurması söz konusu olmuştur. Söz konusu birlik başta çevresel sorunlar olmak üzere idari, siyasi, hukuki, iktisadi ve mali, kültürel, toplumsal, çevresel sorunları aşabilmek için önemli çalışmalar yürütmüştür.

Bu kapsamda MBB İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP) ile işbirliği içinde Marmara Bölge Planlama çalışmalarını başlatmış ve bu çalışma ile Marmara ve İstanbul birlikte planlama sürecine girmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından İMP’ye İstanbul metropolünün küresel, ülkesel, bölgesel konum ve işlevlerinin stratejik planlama açısından değerlendirilmesi ve bölgesel desantralizasyonuna ilişkin planlama ilkelerinin saptanması şeklinde belirlemiştir (Birlik Dergisi, 2006, 12-13; Eryiğit, 2015: 217). Her ne kadar İstanbul merkez alınmak kadesiyle Kuzey Marmara Megapol Alanı ve Marmara Bölgesi’nin mekânsal anlamda planlanması bahsi geçen birlik meclisinde görüşülmüş ve karara bağlanmış ise de; birliğe giriş çıkışın gönüllülük esasına dayanması, alınan kararların bağlayıcı olmaması ve bahsi geçen görevi icra edecek İMP’nin dağılması ile birlikte bölgesel anlamda istenilen çalışmaların yapılabilmesini olanaksız hale getirmiştir.

Yine 2006 yılında kalkınma ajansları ile ilgili kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiş ve NUTS sistemi göz önünde bulundurularak bir çok kalkınma ajansı kurulmuştur. Kalkınma Ajansları’nın NUTS sistemine göre yapılandırılması aşamasında İstanbul tek başına bir kalkınma ajansı bölgesi kabul edilirken; Kocaeli Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova ayrı bir bölge ve Edirne, Kırklareli ile Tekirdağ ayrı bir kalkınma ajansı bölgesi olarak belirlenmiştir. Kalkınma Ajanslarının oluşum yapısı içinde yer alan Kalkınma Kurulu her ne kadar bölgesel anlamda yönetimsel bir mantıkla güçlü bir planlama kurulu gibi dursa, da kalkınma ajanslarının henüz yeni kurumlar olması, kurumsal yapısı içinde bahsi geçen güçlü kararları işletebilecek idari, teknik kapasitesinin ve kurgusunun zayıf olması ve ayrıca Kuzey Marmara Bölgesi’ni birbirinden ayırarak gerçek anlamda bütüncül plan yapmaktan uzak biçimde yapılandırılmış olması nedeniyle bu bölge için istenileni vermektense uzaktır.

Özellikle ülke kalkınma politikaları ve bölgesel gelişme stratejileri ile bölge plan kararlarının mekânsal organizasyonunu sağlayan, ülke ve bölge düzeyinde politika ve kararları alt kademe planlara aktaran, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik mekânsal stratejileri belirleyen, sektörel kararları ülke düzeyinde mekânsal boyutlarıyla bütünleştiren ve uyumlaştıran, kentsel ve kırsal yerleşmeler, ulaşım sistemi ile sosyal ve teknik altyapının yönlendirilmesine dair mekânsal stratejileri belirleyen yatırım yerlerinin belirlenmesi konusunda yönlendirme sağlayan ülke düzeyinde ve bölgeler

düzeyinde şematik ve grafik dille hazırlanan planlar yapmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bahsi geçen organizasyon 1961 Anayasası ile kabul edilen ve DPT üzerinden inşa edilen kalkınma planlarına benzer şekilde mekânsal planlamayı yapmak üzere yine merkezi bir biçimde yapılandırılmış bir kurguyu ifade etmektedir. Merkezi planlamanın 1961'den günümüze göstermiş olduğu başarı grafisi ortadayken bir genel müdürlük üzerinden Kuzey Marmara Bölgesi'nin megapolitik sorunlarının mekânsal düzlemde alınacak önlemlerle çözülebileceği yönündeki çaba, çok ümit verici olamamaktadır.

Bahsi geçen olumsuz dışsallıkların gereği gibi yönetilebilmesi için Kuzey Marmara Bölgesi'nde metropoliten alanları içerisine alan yeni bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yönetsel mekanizma, Tekirdağ, İstanbul, Kocaeli, Yalova'nın Kuzeyi ve Sakarya'yı içine alacak şekilde sadece bahsi geçen bölgenin bölgesel planını ve gelişim stratejilerini belirlemek üzere faaliyet göstermesi gereken ve merkezinde İstanbul'un yer aldığı Kuzey Marmara Bölge Yönetimi ya da Kuzey Marmara Megapol Yönetimi şeklinde ifadelendirilebilir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi ve Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin mekânsal ve stratejik planlamadan sorumlu bürokratları ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın başkanlık yaptığı bir üst bölgesel yönetim kurulu oluşturulması bu kurulun beş yıllık bölgesel gelişim planını hazırlaması ve her yıl yapılan planlar ile gelişim süreçlerini değerlendirmesinin sağlanması önem arz etmektedir.

SONUÇ

Şehirlerin iç içe geçmesi metropollerini, metropollerin iç içe geçmesi ise megapollerini meydana getirmektedir. Türkiye'de ilk önceleri Marmara Bölgesi'nde hızlı şehirleşme ile oluşan metropoliten alanların yönetimi için 1980'lerin başında gerek anayasal ve gerekse yasal altyapı hazırlanarak bu alanların etkin yönetimine yönelik önemli adımlar atılmıştır. 1990'ların sonuna doğru ve 2000'li yılların başından itibaren Türkiye'de özellikle Kuzey Marmara Bölgesi'nde Tekirdağ, İstanbul, Kocaeli ve Sakarya metropoliten alanlarının iç içe geçme süreci ile karşı karşıya kalınmıştır. İlgili metropoliten alanların iç içe geçmeye başlaması çevre başta olmak üzere, ulaşım ve mekânsal stratejik planlama hususlarında önemli yönetsel ve hukuki problemlerin oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Bahsi geçen problemlerin etkin şekilde yönetiminin sağlanabilmesi için Kuzey Marmara Megapol Alanı'nda yeni bir yönetsel yapılanmaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Nitekim bu bölgede şehirlerin iç içe geçmesi metropoliten yönetim uygulamasının devreye sokulmasını sağlamıştır. Böylece şehirlerin yaydığı olumsuz dışsallıklar yeni yönetsel yapı ile en aza indirilmesi sağlanmıştır. Hali hazırda bu bölgedeki metropoliten alanların iç içe geçmesi ile ortaya çıkan olumsuz dışsallıkların yönetilebilmesi için Kuzey Marmara Bölge Yönetimi ya da Kuzey Marmara Megapol Yönetimi adı altında yeni bir yönetsel yapılanmaya ihtiyaç vardır. Yeni yönetsel yapının metropoliten alanlar arasında uyumlaştırması beklenen asli çalışma alanı, mekânsal stratejik planlarının hazırlanması ve bu planlara uygun şekilde denetleme, düzenleme ve yönlendirme faaliyetlerinin yürütülmesi şeklinde özetlenebilir.

Metropoliten alanların iç içe geçmesi ile oluşan sorunların bahsi geçen alanda çözüme kavuşturulabilmesi için merkezi düzlemde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü; yerel düzlemde Marmara Belediyeler Birliği ve Kalkınma Ajanslarına rol atfedilebilir. Fakat merkezi yönetimin Devlet Planlama Teşkilatı üzerinden bu bölge ve diğer bölgelere yönelik planlamasında sorunlara çözüm üretememesi, Kalkınma Ajanslarının bölgesel düzlemde doğru yapılandırılmaması ve yönetsel kurgusundaki yapıların etkin işlememesi yine Marmara Belediyeler Birliği'nin bölge açısından bağlayıcı kararlar alamaması yanında üyeliğin gönüllü olması ilgili alanda ortaya çıkan bölgesel sorunların çözümüne istenilen katkıyı sunması beklenmemelidir.

Sonuç olarak İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı doğal başkan olarak kabul görüleceği ve diğer metropoliten yönetimlerin başkan ve stratejik ve mekânsal karar alıcıların bir araya gelmesiyle oluşacak Kuzey Marmara Bölge Yönetimi ya da Kuzey Marmara Megapol Yönetimi için gerekli kanuni düzenlemenin hazırlanarak yürürlüğe sokulması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca söz konusu yönetsel yapının 1982 Anayasa'nın 127. Maddesinde "büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir"; şeklindeki hükme uygun bir düzenleme olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Alada, Adalet (1990), “Türk Belediyeciliğine Kronolojik Yaklaşım”, Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 23-24 Kasım, Yayına Hazırlayan: Metropol İmar AŞ. IULA EMME., ss. 119-143.
- Birlik Dergisi (2006), Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Yayını, Yıl: 5, Sayı: 1, Mart-Nisan, İstanbul.
- Boysan, Burak (1990), “Menderes Dönemi Belediyeciliği/İmar Hareketleri Halkla İlişkiler Stratejisi Olarak İstanbul’un İmarı”, Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 23-24 Kasım, Yayına Hazırlayan: Metropol İmar AŞ. IULA EMME. ss.234-239.
- Eryiğit, B. H. (2015), *Türkiye’de Belediye Birlikleri ve Marmara Belediyeler Birliği’nin Tarihi*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- İTO (1994), İstanbul’un İmar Sorunları, Yzn: Tapan, Mete, <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0007055.pdf> (Erişim Tarihi: 19.05.2017).
- Keleş, Ruşen (2012), *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 8. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Oktay, Tarkan (2008), “Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi”, *Türkiye’de Yerel Yönetimler*, (Editörler: Bozlağan, Recep ve Demirkaya Yüksel), Nobel Yayınları, 1. Basım, Mart. Ankara.
- Ökmen, Mustafa, ARSLAN, Recep (2014), “Türkiye’de 6360 Sayılı Yasa İle Yeni Kurulan Büyükşehir Belediyeleri: Manisa Büyükşehir Belediyesi Örneği”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Özel Sayı: (5), ss.88-101. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/adusobed/issue/17962/188831>
- Tezer, Azime, Gülersoy, Nuran Zeren (1996), “İstanbul’un Planlaması ve Kentsel Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi”, Habitat’a Doğru İstanbul 2020 Sempozyumu Bildirileri, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, İstanbul 17-19 Nisan, ss. 175-186’dan aktaran; Bozlağan, Recep (2011), *İstanbul Derinlik, Değişim ve Güç*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No: 5747, Kabul Tarihi: 06.03.2008, Resmi Gazete, Sayı: 26824 Mük, Tarih: 22.03.2008.
- On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, **Kanun No:** 6360, Kabul Tarihi: 12.11.2012, **Resmi Gazete**, Sayı: 28489, Yayın Tarihi: 06.12.2012.